

a přirozených lesů na území národního parku s množstvím zajímavých geomorfologických tvarů (balvanové proudy, mrazové sruby, skalní města, puklinové a rozsedlinové jeskyně) vyvinutých v horninovém podloží bitešské ortoruly. V zachovalých kyselých bučinách nalezneme mnoho druhů vzácných rostlin, jako například kyčelnici devítilistou, oměj vlčí a měsčnici vytrvalou. Ve svazích je běžný brambořík nachový a lilie zlatohlávek. U paty svahů vykvétá klokoč zpeřený a na terasách nad řekou sněženka podsnežník. Břeh Dyje provází ostřice banátská. V území hnízdí čap černý, včelojed lesní, holub doupeňák a lejsek malý. U řeky často loví volavka popelavá, ledňáček říční a skorec vodní. Vzácné bezobratlé živočichy zastupuje několik pralesních druhů, například stěrvlík nepravidelný. Z fauny měkkýšů je důležitý výskyt praménky rakouské.

Řeka Dyje při hloubení svého údolí obnažila unikátně modelované skalní defilé zvané Hamerské vrásy. Na vislé stěně zůstaly zvětšeny stopy dramatické geologické historie Země. Díky střídání vrstev barevně odlišných hornin jsou na skalní stěně velmi dobře patrné vrásy - od drobného krajkoví centimetrových rozměrů až po monumentální oblouk o třicetimetřovém rozpětí.

Horninovou maticí tvoří bitešská ortorula. Její stáří je předprvohorní (přibližně 795 mil. let). Různě mocné vrstvy ortoruly jsou střídány kromě častého tmavého amfibolitu a pararul také např. žilami křemene.

Díky převažující jižní orientaci svahů celého amfiteátru zde vznikl ostrůvek teplomilné vegetace v nejméně západní části území národního parku. Na skalních teráskách je častá trávnička prodloužená či mochna písečná, zjara pak zářivě žluté girlandy tařice skalní. V lišejníkových porostech lze nalézt pro Podyjí typickou hnědenku pohárkovou nebo hráškově zelený mapovník zeměpisný. V travnatých plochách je hojný koniklec velkokvětý a kručinka chlupatá. Porostem se často mihne ještěrka zelená, spatřit lze i zmiji podobnou užovku hladkou.

V rámci soustavy Natura 2000 je oblast součástí dvou Evropsky významných lokalit (Podyjí a Vranov nad Dyjí – základní škola) a Ptačí oblasti Podyjí, která je vymezena pro dva vzácné druhy ptáků – strakapouda jižního a pěnicí vlašskou.

Lesy v okolí Vranova

V okolí Vranova nad Dyjí převažují listnaté a smíšené lesy. Jedná se o nejnvýše položený komplex lesa v národním parku a převládají zde bohaté dubové bučiny s habrem a humsem obohacené dubové bučiny. Na svazích nad řekou Dyjí pak najdeme habro-lipové javořiny a suťové lesy. Mimo převažujícího dubu a buku zde najdeme širokou škálu dalších dřevin – lípy, javory, jilmy, olše, jeřáby, jasan, habr, břízu, jedli, tis a další jednotlivě nebo skupinovitě vtroušené druhy.

V minulosti byly lesy, zejména na plošině, pozměněny. Najdeme zde zbytky člověkem uměle vysazených monokul-

tur smrku ztepilého, smrku omorika, borovice lesní nebo modřínu opadavého, které pomalu podřítají původními listnatými druhy, zejména habrem, dubem, bukem a břízou. Nepůvodní druhy jsou tak postupně buď přírodní cestou anebo umělou výsadbou sazenic buku, lípy, javoru či jedle nahrazovány domácími dřevinami, které na tyto lokality přirozeně patří.

Na části území, zejména v okrajových partiích lesa budou veřejnosti prezentovány k přírodě šetrné způsoby péče o les, popř. speciální zásahy prováděné ve prospěch zvláště chráněných druhů či společenstev. Zbývající část lesů je (po dosažení přírodě blízkého stavu) postupně ponechávána přírodním procesům.

Turistika

Pro návštěvníky Podyjí znamená Vranov nad Dyjí především nádherný zámek na skále nad řekou. Pokud se chceme pohybovat v bezprostředním okolí Vranova, můžeme si prohlédnout kromě zámku i celou řadu drobných památek bývalého vranovského panství (Feličina studánka, Mniszkův kříž, Claryho kříž, kaple Nejsvětější Trojice atd.). Najdeme je na pěších tematických okruzích či stezkách vycházejících buď z vranovského náměstí (Feličin okruh, Claryho stezka), nebo od zámecké brány (okruh Heleny Mniszkové).

Právě na okruhu Heleny Mniszkové spatříme připomínku mladší historie – tzv. Pevnostní muzeum Vranov. Jedná se o soubor předválečných bunkrů v těsném sousedství silnice Vranov

nad Dyjí – Podmyče. Tato drobná opevnění bývají v průběhu letních prázdnin osazena dobovými zbraněmi a vojenskou technikou a od místních znalců, kteří muzeum provozují, se můžeme dozvědět mnoho zajímavostí z vojenské historie předválečného Československa.

Do krásné přírody Národního parku Podyjí nás dovede červená pěší turistická cesta z vranovského náměstí. První zastávku můžeme udělat po necelých 500 metrech u Hamerských vrás, překrásného skalního defilé, které je dokladem bouřlivých horninotvorných pochodů hodně dávne geologické historie okraje Českého masivu. Po dalších necelých 2 km nenáročných procházek podél řeky Dyje se ocitneme pod hřbetem Ledových slují.

Ledové sluje jsou velice nepřehledným systémem jeskyní, skalních rozsedlin a suťových polí v prudkém skalním srázu nad řekou Dyjí. V jeskyních dochází vlivem zvláštních klimatických podmínek k občasné tvorbě ledu, jakož i k ojedinělým skalním řícím. S ohledem na bezpečnost návštěvníků není areál Ledových slují zpřístupněn pro turisty. Nestabilní svahy jeskyní a suťových polí je možné obejít oklikou po červené značce a vystoupat až na vrchol hřbetu na vyhlídkovou plošinu s obeliskem, romantickou stavbou z roku 1861. Vyhlídka u obelisku umožňuje krásný výhled do údolí Dyje zpět k Vranovu. Odtud je pak možno pokračovat po červené turistické značce směrem k Čížovu a Hardeggu, nebo po žluté směrem k Lesné.

Vranov nad Dyjí je kromě pěší turistiky ideálním výchozím místem i pro příznivce cykloturistiky. Směrem východním přes Zadní Hamry a Čížov můžeme vyrazit k dalším atraktivním cílům na území Národního parku Podyjí (Hardegg, zřícenina Nový Hrádek, vinice Šobes či Znojmo). Směrem západ-

ním přes Lančov je možné podniknout výlety do okolí hradů Bítov a Cornštejn, směrem jihozápadním přes Podmyče se nám otevírá nejkratší cesta do Dolního Rakouska s mnoha zajímavými turistickými cíli (zámek Riegersburg, hrad a městečko Hardegg, Národní park Thayatal).

Městys Vranov nad Dyjí

Náměstí 21, 671 03 Vranov nad Dyjí
tel.: +420 515 296 312, e-mail: podatelna@ouvranov.cz
www.ouvranov.cz

Správa Národního parku Podyjí

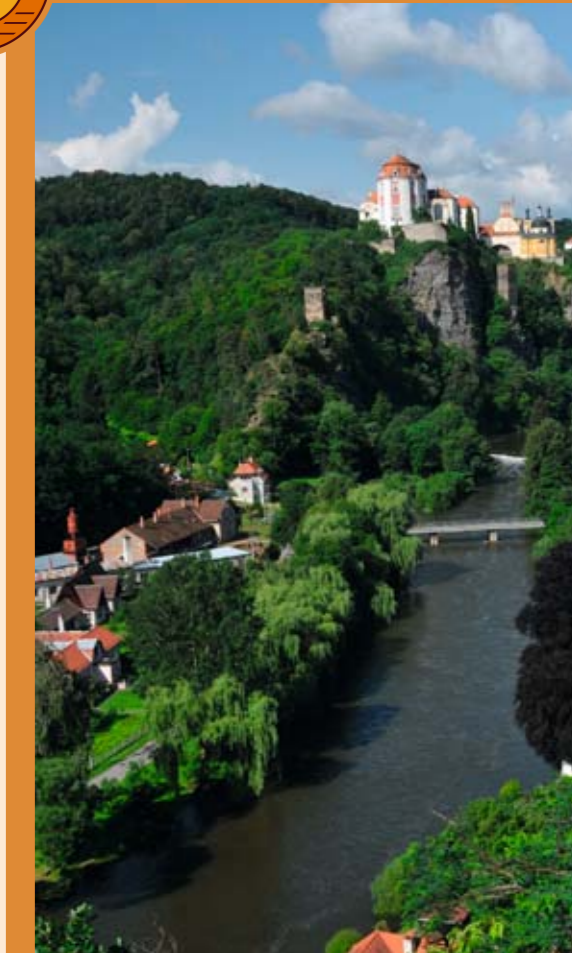
Na Vyhlídce 5, 669 01 Znojmo
tel.: +420 515 226 722, e-mail: info@nppodyji.cz
www.nppodyji.cz

Autoři textů: Jan Kos, Petr Lazárek, Anna Maixnerová, Petr Vančura; Autoři fotografií: archiv Jihočeského muzea ve Znojmě, Petr Lazárek; Vydala: Správa Národního parku Podyjí v říjnu 2017; Grafická úprava, sazba a tisk: Profi-tisk group s.r.o.

VRANOV NAD DYJÍ

HISTORIE OBCE
PŘÍRODA V OKOLÍ
TURISTIKA

Zámek Vranov nad Dyjí
– pohled, který si každý návštěvník snadno zapamatuje

10 Girlandy tařice skalní každé jaro bohatě ozdobí skalní stěny říčního údolí
11 Vrápenc malý je malý druh netopýra žijícího v okolí zámku a hustých lesích Vranovska

12 Stáří hornin Hamerských vrás je datováno na téměř 800 mil. let

13 Pohled do podzimního lesa
14 Obelisk nad Ledovými slujemi je častým cílem návštěvníků Vranova

15 Visutá lávka v Zadních Hamrech byla obnovena po ničivé povodni v roce 2002

16 Cesta z Vranova k Hamerské lávce po pravém břehu Dyje vede hezkými lesními partiemi v těsném sousedství řeky
17 Hallamasskova vyhlídka v prudké stráni pod vranovským zámekem

Místo plné tajemství, krásy a protikladů. Od dob Velkomoravské říše po dnešní dny se tudy prohnaly dějiny, aby současnost hýčkaly v naději na ještě lepší příští. Honosný zámek a příčinnivé podhradí, voňavé lesy a lesknoucí se hladina, která dopřává lidem v širokém okolí životodárnou vodu i energii. Romantika a každodenní práce. Takový je Vranov nad Dyjí. Prostě život v ryzí podobě - se vším, co k němu patří. Ti, kteří tu žijí, neberou nic jako samozřejmost. Vždycky je přece něco za něco. Už si také zvykli, že pro ty, kteří sem přijíždějí, zámek a městyš jedno jsou.

Poloha obce

Vranov nad Dyjí leží v hluboce zaříznutém údolí řeky Dyje necelé 2 km pod hrází Vodní nádrže Vranov. Řeka Dyje zde nastupuje svou cestu Národním parkem Podyjí směrem ke Znojmu, dominantou městyse je nádherný barokní zámek na skalním ostrohu nad řekou.

Geologické podloží Vranova a jeho bezprostředního okolí je tvořeno velmi starými metamorfovanými horninami okraje Českého masivu. Jedná se především o svory, ortoruly a amfibolity, stáří některých z těchto hornin je určeno na téměř 800 milionů let.

V samotném Vranově i v jeho bezprostředním okolí je k vidění celá řada zajímavých tvarů neživé přírody. Kromě zmiňované skalní stěny, na které byl vybudován vranovský zámek, se jedná zejména o Hamerské vrásky na levém břehu Dyje při cestě po proudu řeky a níže pod obcí pak Ledové sluje, systém pseudokrasových jeskyní, rozsedlin a rozsáhlých suťových polí s jedinečným chladným mikroklimatem a občasnou ledovou výzdobou v nejstudenejších podzemních prostorách.

Z historie obce

Možná dříve než v první polovině 6. století přilákala tato krajina první slovanské obyvatelstvo. Když se pak dějinná situace změnila, nabízela se řeka Dyje jako nová hranice, podél níž vznikla soustava pohraničních hradů, sloužících k ochraně proti Rakousům. Přímo se nabízelo, aby se na skále vysoké 76 metrů položil základ impozantní stavby, kterou dnes zná alespoň z obrázků snad každý Čech. Na ostrohu nad řekou Dyjí vyrostl zřejmě v 11. století hrad. Bylo to v období, kdy měl v Praze kníže Břetislav II. shromažďovat síly proti svému bratranci Litoldovi Znojenskému. Stavba byla dřevěná a ochranné prvky odpovídaly době vzniku: palisáda, příkop, sypané valy. Podle Kosmovy kroniky šlo o jeden z nejstarších moravských panovnických hradů.

A pod ním - jak jinak - roste podhradí. První písemná zmínka o vesnici je z roku 1323. Netrvalo však ani dvě století a mluví se o městě. Třicetiletá válka jej velmi zasáhla. Útoky

1 Centrum městyse z horního nádvoří vranovského zámku

2 Zámek Vranov nad Dyjí na kresbě Josefa Dorého z roku 1872

3 Jediný vchod do vranovského zámku je veden přes hradební příkop

Švédů byly ničivé, ale ani po trojím obléhání nebyl hrad dobyt. V roce 1665 však vyhořel.

Ale vranovské panství zase vstalo z popela. Ferdinand III. Habsburský po obléhání švédskými vojsky zničenému městečku přiznal právo konat trhy, což později znovu stvrdila i Marie Terezie.

Původní dřevěná stavba panského sídla ustoupila časem románskému a později za vlády Přemysla Otakara II. gotickému hradu, aby se změnila v barokní zámek. A od toho vedl další krok ke stavbě s klasicistními a posléze i romantickými prvky. Tyto přeměny, jež souzněly s dobou vzniku, iniciovali majitelé panství.

Vranov byl postaven jako panovnický hrad. Jan Lucemburský se kvůli finančním problémům svého majetku zbavil ve prospěch Jindřicha z Lipé. Majitelé se pak střídali. První ženou, která Vranov vlastnila, byla Estera z Ditrichštejna. To ona založila první doly na železnou rudu a hamry. Nejvýznamnějšími rody, které panství vlastnily, byl rod Althannů a polská rodina Mniszků. Sňatkem se do vývoje zámku zapsal rod Stadnických, který byl posledním soukromým majitelem.

Na razantní přestavbě Vranovského zámku po roce 1680 má zásluhu Michal Jan II. z Althannu. Projekt je dílem předního barokního architekta Jana Bernarda Fischera z Erlachu. O čtyřicet let později si zámek a hlavně Marii Althannovou, rozenou Pignatelli oblíbil císař Karel VI. Za svou inteligentní přítelkyni dojížděl často - ostatně stejně jako církevní a světské vzdělanci té doby.

Železná ruda a keramika

Samozřejmě se stejně výrazně jako na vzhledu zámku podepisovali majitelé panství i na životě města pod skalou. Po třicetileté válce (1618 - 1648) se znovu začala na Vranovsku

4 Kostel Nanebevzetí Panny Marie je jen zdánlivě ukryt v lesích národního parku

těžít železná ruda. To mělo pro kraj i lidi, kteří tu žili, velký hospodářský význam. Ruda se tu také zpracovávala. Ostatně historické jádro obce tvoří dodnes Benátky a osady Přední a Zadní Hamry. Hamr byla ocelářská a kovářská dílna, ve které vodní kolo pohánělo kovací stroj a buchary. Daly se tu zpracovávat i větší kusy železa. Na sklonku 17. století tu díky majiteli zámku vyrostla i nová železárna.

Těžba a zpracování železné rudy ve Vranově však postupně ztrácí na významu a pak končí zcela. Ale objevuje se nová naděje. Na začátku 19. století koupil tehdejší majitel zámku továrnu na kameninu. Nezdálo se zprvu, že by měla velkou perspektivu, ale nakonec bylo všechno jinak. Stal se z ní prosperující závod, který se výrazně zapsal do dějin výroby keramiky v českých zemích. I když se v roce 1882 brány továrny zavřely, dodnes vranovskou kameninu, především nádobí typu zv. Wedgwood, obdivují milovníci keramiky i její znalci.

Vranovská přehrada

Tak jako v historii dávaly obyvatelům kraje živobytí doly a keramické dílny, tak jim práci poskytla i stavba Vodního díla Vranov v letech 1930 - 1933. V době svého vzniku mělo vodní dílo zejména zabránit častým záplavám, ale sázelo se na něj také jako na zdroj elektrické energie. Význam měla stavba i pro zemědělců, kteří potřebovali rezervoár vody pro závlahy. A v neposlední řadě se Vranovská přehrada s krásami, jež nabízela a nabízí, stala místem, které vyhledávají rekreanti dodnes.

Hráz přehrady je vysoká šedesát metrů a v koruně dlouhá 292 m. Délka vodní nádrže dosahuje téměř třicet kilometrů a zasahuje až pod hrad Bítov do údolí Želetavky, kde zaplavila vesnici Bítov. Podle rozlohy je desátá největší v České republice. Od roku 1982 je nádrž také zdrojem pitné vody pro široké okolí. V letech 1992-1993 se nad vodou nedaleko hráze vzklenula nová bílá lávka. Do té doby obsluhoval levý břeh jezera přívoz, ale zvyšující se počet turistů si vyžádal nové řešení.

Kostel Nanebevzetí Panny Marie

Kostel je dominantou vranovského náměstí. Původ románsko-gotické stavby sahá do 13. století. Švédové ji neušetřili, ale Althannové, tehdejší majitelé panství, sakrální stavbu na

5 Mniszkův kříž byl vybudován naproti vranovskému zámku v roce 1846

konci 17. století obnovili v barokním stylu. Za prohlídku stojí také fara s areálem bývalého hřbitova a s původně románským karnerem.

Kaple sv. Ondřeje

Hřbitovní kaple, kterou tvoří rotunda s apsidou zakončená kupolí. K její barokní přestavbě došlo v polovině 18. století. Ve spodním patře se nachází kostnice, zaplněná v několika vrstvách lebkami, nyní nepřístupná. Kostnice většinou vznikaly v obdobích hromadných úmrtí obyvatel, jako byly morové rány a jiné epidemie, hladomory či bitvy.

Morový sloup

Morový sloup na náměstí je památkou na takovou morovou epidemii. Vranov postihla v roce 1680. Sloup z mušlového vápence se sochou Neposkvrněné Panny Marie stojící na zeměkouli nechal postavit hrabě Michal Heřman z Althannu v roce 1713.

6 Feliciina studánka je jednou z drobných historických památek na území bývalého vranovského panství

7 Kaple Nejsvětější Trojice při bývalé cestě do Vranova byla postavena v roce 1746

8 Sv. Jan Nepomucký u mostu přes Dyji

Kaple Nejsvětější Trojice

U staré formanské cesty stojí od roku 1746 šestiúhelníková kaple, zvaná také Výběřčího kaple. V místě, kde cesta nebezpečně klesala do údolí, ji totiž nechal vybudovat vranovský výběřčí daní, aby se tu formani mohli pomodlit za šťastný návrat. Dnes tudy už silnice nevede, ale nikdy není od věci na chvíli se zastavit a zklidnit.

Z původní bohaté výzdoby kaple se zachovala stropní freska, která znázorňuje Nejsvětější Trojici.

Mniszkův kříž

Hraběnka Helena Mniszková nechala na oblíbené vyhlídce svého zesnulého muže postavit v roce 1846 kříž. Křížový vrch se svou ozdobou v klasicistním stylu je přímo naproti skále s impozantním zámekem. Není divu, že sem hrabě rád zašel, aby se obdivoval krajině i dílu lidských rukou. Romantickou náladu podtrhuje i nápis na kříži: „Žena nejlepšímu z mužů. Děti nejmladšímu z otců. Jeho Excelenci hraběti Stanislavu Mniszkovi“.

Ve znaku městyse Vranov nad Dyjí stojí na hradební zdi černá vrána s křídly, která jsou připravena k letu. Tento pták mimo jiné symbolizuje i bdělost. Kéž ochrání budoucnost lidí, zámku i městyse.

Přírodní poměry okolí Vranova

Katastr obce postihuje především západní část hlubokého kaňonovitého údolí Dyje, které je v rámci ČR jedinečným příkladem výjimečně zachovalého erozního říčního údolí se zaklesnutými meandry a velkým množstvím geomorfologických jevů.

Největší relativní převýšení v rámci celého Národního parku Podyjí má údolí v lokalitě Braitava – 235 metrů. Braitava je nejrozsáhlejší a nejzachovalejší komplex přírodních

9 Ve stinných lesích na strmých stránkách Vranovska se vzácně vyskytuje tis červený